

VALGUSE EEST

Proloog

Igal lool on olemas oma proloog. Nõnda on olemas ka Haljala valla hüdroelektrijaama ehitamisel oma proloog, mida mõõdetakse koguni kahe aastaga.

Kui aga soovite tutvuda selle proloogiga, siis laskem jutustada Haljala meestel ja naistel, lubagem kõnelda neil nende ühistuste pettumusest...

„Kas meist ei tahaks elektrivalgust tahmavate petrooleumilampide asemel? Tahtsime melegi muuta oma külad elektrituledes säravaiks. Moodustasime kahe aasta eest elektrühistu. Tolleaegne kooperatiivi esimees Kullik näis meile mehena, kes oskab korraldada laenu tehinguid ürituse finantseerimiseks ja hankida Tallinnast ehitusprojektid, turbiini ja generaatori ning muud ehituseks vajalikud abinõud. Oma lihtsameelsuses usaldasimegi teda.

Agaga nagu teistelgi vastutustundetuul töötajail, kes on kuidagi osanud pageda nõukogude asutusse, nii ei olnud õnne ka Kullikul: ta pidi kohutu ees vastust andma ühiskondliku vara raskamise pärast...

Nähes, et mõnestkümnest liikmest koosnev elektrühistu, millel pole õiget juhti ja organisatorit, ei suuda kindlustada eesmärgi teostamist, ühendati kõik valla pisühistused enam kui sajaliikmeliseks põllumajandusühistuks, mille elektrisektsiooni juhatajaks sai mõõdunud sügisel trusti „Maalekter“ poolt tulevase elektrijaama juhatajaks määratud sm. Murrand.

Kuigi tollal trust „Maalekter“ veel viivitas projekti väljatöötamisega, olid koha peal olemas kõik võimalused eeltööde tegemiseks, nagu metsamaterjali ülestöötamiseks ja väljaveadamiseks jne. Selleks ühistu liikmete mobiliseerimine jäeti Murrandi kui elektrisektsiooni juhataja hoolde. Tööpoolet töötatigi üles mõnikümne tihumeetrit puitu, ent seegi jäi välja vedamata. Elektrijaama ehitamine aga nõuab sadu tihumeetreid metsamaterjali.

Ja hüdroelektrijaama ehitamine ei nihkunud ega nihkunud edasi.

Nii jutustavad Haljala mehed ja naised kahe-aastasest elektrifitseerimistöõde käigust. Pettununa senisest nurjumisest ja organisatorite-juhtide saamatusest või koguni hoolimatusest, kaldusid paljud Haljala valla talunikud arvamusele, et pole olemas jõudu, kes aheldaks Selja jõe vood ja muudaks need koolides, rahvamajades ning talutaredes elektrilampide hõõgniitide kiirguseks.

Ja sedamööda, kuidas mõõdusid päevad, nädalad ja kuud, tuhmus üha enam lootus petrooleumilampidest vabanemiseks...

vaks Varangu hüdroelektrijaama käikulaskmine.

„Et meie otsus oleks reaalne ja sellele oleks konkreetsed tulemused, selleks alustame juba homme kommikui tööd. Kutsume kaasa ka organiseerimata noori,“ on Haljala külanõukogu kommunistlike noorte ühine otsus. Sellega ühenduses olevate organisatsiooniliste ülesannete lahendamise jäetakse äsja moodustatud staabi hoolde.

Raskused ei heiduta

„Kas Vihula masina-traktorijaam?“

„Jah.“

„Kas sm. Uvarov on seal?“

„Ta sõitis Tallinna.“

„Kas teile korraldust ei jäetud täna viia noored Varangule?“

„Ei. Ja pealegi meie masin on korras ära, paar kruvi on puudu...“

„Keskjaam, lubage mulle piirituse tehas!“

„Siin piirituse tehas.“

„Palun, kutsuge sm. Koovits telefoni juurde, või teate ise ütelda, kas ta varsti sõidab noori Varangule viima.“

„Sm. Koovits läks pidulisi Viitnasse tuletõrjepeole viima...“

Need on noorte staabiülema telefonilised dialoogid 27. juuli hommikul Vihula masina-traktorijaama ja Varangu piirituse tehasega. Ollid ju nende asutuste direktorid eelmisel päeval lubanud olla autodega täna hommikul Haljala külanõukogu juures, et viia noori talgulisi Varangu elektrijaama juurde. Ent see pole mitte esimene ega ka viimane kord, millal sm-d Uvarov ja Koovits jätaavad oma lubaduse täitmata. Ja põhjusi leidub neil alati, ettekäändeks sobib kadunud mutter või katkine autokummi. Nii mõnelgi korral on tulnud Haljala külanõukogu juurde kogunenud noortel seepärast tagasi koju minna. Kuid nii mõnigi kord on selgunud, et noori on petatud. Nii oli ka 27. juulil... Jalgrattaga masina-traktorijaama sõitnud, leidis sm. Jõe, et auto oli täiesti korras.

Kuid noortestaabi ees pole mitte ainukeseks raskuseks autotranspordiküsimus, mis on raskendanud nii Haljala kui ka Undla, Avanduse, Aaspere ja teiste Virumaa valdade noorte kohaletõimetamist. Esimese juhtumeid, et Varangu ja Põdruse külanõukogu esimehed Aliide Velbaum ja Johannes Viikmaa ning Haljala külanõukogu käskjalg Linda Kuppas jätsid edasi andmata noortestaabi kutsed noortele, või et statistika inspektor Priidu Valk tavatses käia mööda küla ja korjas ära väljasaadetud noortestaabi kutsed. Ning ka veel see, et oli raskusi temendi kättesaamisega Kunda tsemendivabrikust, puudus väliraudtee liiva transportimiseks tammi muldvaalile jne.

Palju selliseid küsimusi kerkis noortestaabi ette, mille lahendamise oli Haljala põllumajandusühistu juhtkond lükanud päevast päeva edasi. Ent noored ei leppinud olukorraga. Nad hakkasid ühistu juhatuselt nõudma, nad pöördusid nõudmistega maakonna täitevkomitee, Põllumajanduslike Ühistute Kesksid

sid välja Viru noorte vilepäevased vahetused.

Võrumaa kommunistlike noorte ja noorte ühiste pingutuste tulemusena rakendatakse Võhandu vood Leevaku tegevusse. Ent mida on Leevaku Virumaa noortele, seda on Varangu Viru noortele. Kaks ehitusobjekti eri kohtades, ent nende rajajaid seob ühine eesmärk. Ja kui Leevaku on Varangu vanem vend, siis Leevaku on ühtlasi ka eeskuju Varangule. Võrumaa noorte töökogemused on aluseks Viru noorte töö edule, ent Leevaku ehitajate rõõmuks ja uhkuseks on ka Viru noorte esimesed saavutused.

Nagu Leevakul, nii ka Varangul on oma töösangarid. Neist esimestena märgitakse Haljala külanõukogu ELKNÜ algorganisatsioonilise sekretäri sm. Ilse Meisnerit ja 15-aastast kommunistlikku noort Miralda Kaevu, keda autasustati esimeste raskimate päevade parimate töötajatena ELKNÜ Keskkomitee aukirjaga. Varangu hüdroelektrijaama ehitajate noorte plejaadi eesridades säravad Viru noorte vahetustest osavõtnud Avanduse valla kommunistlike noorte Leida Lalli, Helga Kaasiku ja Helgi Kullamäe, Küti valla kommunistlike noorte Rudolf Eina ja Karl Kivi-meistri, Undla valla organiseerimata noore Gustav Allarti, Aaspere lastekodu väikeste kasvandike ja paljude teiste nimed.

Kui Haljala ja teiste Viru valdade kommunistlikud noored järgisid oma organisatsiooni kutsed ehitustöödest osavõtuks, siis sellega demonstreerivad nad oma tihedat sidet organisatsiooniga, kelle ridadesse nad kuuluvad. Ent Avanduse valla 16-aastastele tütarlastele Helga Kaasikule ja Helgi Kullamäele on Haljala noorte abistamine esimeseks organisatsiooniliseks karastuseks, liitumiseks leninliku noorsooühingu tööga — said nad ju alles mõni päev enne seda täieõiguslikeks liikmeiks...

Undla valla noore Gustav Allarti, Haljala tublide maanoorte Leida Tampiku, Valke ja Silvi Pärmaa, Leida Juuro ja paljude teiste organiseerimata noorte osavõtt kommunistlike noorte poolt algatatud üritusest näitab leninliku noorsooorganisatsiooni autoriteedi pidevat kasvu maanoorte hulgas. Eks ole selle tõestuseks ka alles 13—14-aastaste Aaspere lastekodu vanemateta kasvandike töö Varangul koos kommunistlike noortega, et kasvada nende vääriliseks, et kanda kord ka ise rinnal leninlikku liiknemärki — punast lipukest, ja rinnataskus — kolme ordeniga liikmeraamatut.

Kõneldes täna Varangu hüdroelektrijaamast, me mõtleme kõigepealt elektrijaama tublidele noortele ehitajatele, kelle arv küündib ligi 300-le; me mõtleme vanale 25 m pikkusele veskisillale, mis leidis endale uue asupaiga; me mõtleme sadadele kuupmeetreile liivale, mis on noorte poolt rajatud väliraudteega toimetatud 60 m pikkusele tammi murdvaalile; me mõtleme 130 m pikkusele vee väljavoolu kanalile, kust on välja heidetud sadu kuupmeetreid kiviklibuga segatud mulda. Heites pilku noorte poolt seni tehtud tööle, me peame mõtlema kõigile tehnilistele ja organisatsioonilistele raskustele, mida on noortel ehitajail ja nende staabil tulnud võita. Ehitusinseneri puudumise tõttu koha peal tuli mõnigi kord teha asjatut tööd, nagu see ilmselt vee väljavoolu kanalil ra-

Noored astuvad rivvi

10. juuli õhtu aastal 1947. Valjas sajab vihma, muutes kõik teed raskesti läbipääsetavaks. Ent vaatamata sellele koguneb Haljala valla täitevkomiteesse noori. Need on Haljala külanõukogu kommunistlikud noored eesotsas oma algorganisatsiooniga sekretäri sm. Ilse Meisneriga. Kohale on kutsutud ka ELKNÜ Viirumaa komitee instruktor sm. Valvi Jõe.

Milleks on tulnud need noored siia läbi vihma ja pori? Kas selleks, et arutella mõne peo või isetegevusõhtu läbiviimist? Ei, täna on neil päevakorras palju tähtsam küsimus, küsimus, mida on aruteldud vallas vanade poolt juba kümneid kordi, ent mille lahendamiseni pole seni veel jõutud.

Selja jõeale Varangu hüdroelektrijaama ehitamine — see on Haljala külanõukogu kommunistlike noorte koosoleku ainus punkt.

Täna nõuavad kommunistlikud noored ühtlasi vastust oma vallakomitee sekretäriilt sm. Aide Miilmaalt, miks pole asutud kevadel vallakomitee istungil vastuvõetud otsuse teostamisele: noorte mobiliseerimisele elektrijaama ehitustööle.

Sm. Miilmaal pole palju kõnelda. Ta on sunnitud tunnistama, et tema saamatuse ja hooletuse tagajärjel on teostamata vallakomitee kevadise istungi otsus.

Oma käsi ei pese puhtaks ka Haljala külanõukogu kommunistlikud noored. Nad mõistavad oma süüd, et nad pole energiliselt nõudnud vallakomitee sekretäriilt kevadise otsuse täitmist.

Ent täna pole kokku tulnud selleks, et pikalt ja asjatult keerutella küsimuse ümber. Täna tuldi kokku selleks, et lõppeks ometi hakata tegutsema. Selleks moodustatakse 3-liikmeline noortestaap eesotsas sm. Valvi Jõega, kohustatakse töötama vähemalt 60 tundi Varangu elektrijaama ehitustöödel ja mobiliseerima kogu valla noorsugu ühise ürituse teostamisele, et kindlustada Suure Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäe-

liidu ja trusti „Maaelekter“ poole. Ning see lakkamatu pealekäämine viiski lõppeks selleni, et hüdroelektrijaama ehituse üritus hakkas saama teoks.

Käsivarred, mis ei väsi

11. ja 12. juulil ja mõnel järgnevalgi päeval võisime kõnelda Varangu hüdroelektrijaama juures noortest ehitajatest Haljalast. Kuid alates 17. juulist seostub Varangu elektrijaama ehitamine Viru noorte ühistöö mõistega. Sel päeval kuulis Varangu linnus oma jalal ja Selja jõe käär oma kaldail Rägaverest saabunud Vaeküla Mehhaniseerimistehnikumi ja Mödriku Kodumajanduskooli õpilaste tööhõikeid, labidate kõlminat kivises kanalits ja lõbusat laulu. Järgmine päev aga tõi ehitusplatsile tublisid noori juba teisest naabervallast, Undlast.

Need olid järjekordselt pöördelise tähtsusega päevadeks Varangul, need tähistasid töörinde laienemist, Viru telste valdade noorte osavõtu algust ehitustööst...

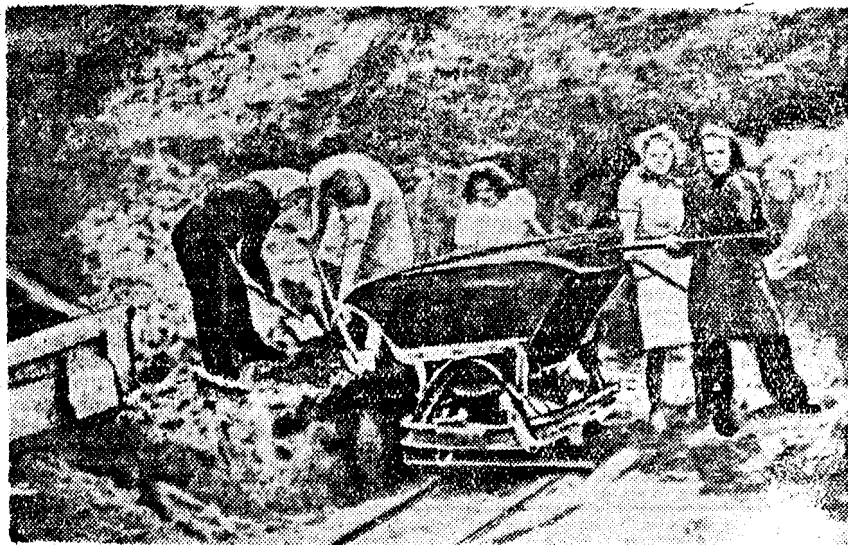
Undla noorte üleskutse abistada Haljala noori nende ürituse teostamisel — see oli signaal, mis pani liikuma noored ka kaugemais valdades: Avandusel Kütis, Aasperes, Vaos, Paasveres. Undla ja Rägavere valla noorte ühepäevasest osavõtust kasva-

jamise algpäevil. Alguses tehtud kanalid kaadad olid liialt järsud, mille tagajärjel tuli uuesti tööd alata. Alguses ei osatud käsitseda vagonette, mille tagajärjel need jooksid sageli rööpmeist välja.

Ent noored ei väsi, ei väsi nende käsivarred... Töö annab kogemusi, tehtud vead parandatakse. Üha uued kantmeetrid mulda paiskub välja- ja sissevoolu-kanalist, üha kõrgemale tõuseb väliraudtee tammi liivavallil, toimuvad ettevalmistused metsamaterjali kohaleveoks hüdrojõujaama noone ehitamiseks jne.

„Kadugu pessimism!“ — see on Varangu elektrijaama ehitajate loosung ümbruskonna talunikele, kellest olid paljud peagu kaotanud usu valguse saamiseks. 50 kW võimsusega Varangu hüdroelektrijaama ehitamine on saanud Viru noorte tugevate käsivarte pingutustes reaalsuseks. See reaalsus on toonud taas usu Haljala rahva südamesse, et pole enam kaugel aeg, et nende unistus — 400 majapidamise valgustamine saab teoks. Selle usu parimaks tõestuseks on asjaolu, et üha rohkem võime näha ehitustöödel ka vanu talunikke, kelle raskest tööst krobelineks muutunud käed tahuvad palke või loobivad mulda kanalist koos noorte ehitajatega.

J. REIDI

Siin, Varangu linnuse jalal, toimub pingeline töö hüdroelektrijaama ehitamiseks. Pildil: rühm Haljala valla noori täitmas vagonetti liivaga